

obserwatorem i podglądaczem rzeczywistości. Maluje kapitalne obrazki obyczajowe²⁶, a także profetyczne sentencje Tadeusza Wacha (1961-2016) z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego²⁷ w rodzaju „jeśli jednak przyjmujemy, iż rzeczywistość w naszym kraju nie wszystkie fortuny zawdzięczać można uczciwej pracy, a więc, że istnieje wiele czynników sprzyjających korupcji, że materialną zacność uzyskać można za pomocą praktyk seksualnych, że zatrzeć można granicę między życiem porządnym a nieporządnym, to uznać wypada, iż książka trafnie opisuje rzeczywistość”.²⁸

Przedstawione w powieści „Klatka” liczne przykłady „moralnej obojętności” i przenikająca wszystko aura „ogólnej toleracji” to w istocie „dwa sposoby uchylecia się od odpowiedzialności”²⁹, co w obliczu tragicznych i nieodwracalnych skutków będących efektem takich ludzkich postaw sprawia, że autor w pełni afirmuje kategoryczne stwierdzenie mówiące o tym, „że są „szarzy” ludzie, ale nie mogą istnieć „szare” zasady moralne. Moralność jest czarno biała. Jeśli ludzie usiłują osiągnąć kompromis między czarnym a białym, to czarne zwykle wygrywa, a białe przegrywa”.³⁰

Być może dlatego właśnie Zbigniew Wilczyński, pomimo wielu przeciwności losu, o których jego przyjaciel Marek Koprowski (1947-2009) pisał w 1989 roku: „Nie głaskało go życie po głowie, doświadczał tragicznie, chcąc jakby zbadać, ile może wytrzymać człowiek. Nie rezygnował. Jednocześnie, by z czegoś żyć, pracował: najpierw w fabrycznym magazynie, później u rzemieślnika lepiać gipsowe świnki skarbonki, jeszcze później wyciszając drzwi”³¹, a także prowadził moralnym przymusem, bo „jest niepokorny, zadziorny, nikomu nie czapkuje i nie wślizguje się w łaski. Potrafi celnymi argumentami wygrywać polemiki z tzw. autorytetami. Jest precyzyjny”³², napisał repliki swoich powieści: „Drugi sen pod wiatr” i „Drugiego człowieka nocy”, które stanowią wyraz jego głębokiego przekonania o tym, że „nie można doprowadzić do zwycięstwa własnych przekonań, pomagając w rozkrzewianiu się przekonań przeciwnych. W każdym kompromisie pomiędzy pożywieniem a trucizną zwyciężca może być jedynie śmierć. Na każdym kompromisie pomiędzy dobrem a złem skorzystać może jedynie zło”.³³

Wiele wskazuje na to, że autor „Klatki” mógł być lub stopniowo stawał się randystą. Na przykład, już w pierwszych zdaniach jego powieści oraz fundamentalnego dzieła filozofii obiektywizmu pod tytułem „Atlas zbuntowany”³⁴ spotykamy niemal identyczną postać włóczęgi. U Wilczyńskiego milczący cmentarny włóczęga Zmyślony ma w lipcowym słońcu „twarz jak stare kowadło”, natomiast według Ayn Rand, która twierdziła, że „tworząc sprowadzamy abstrakcję z powrotem do jej konkretnego znaczenia”³⁵, wychylający się z miejskiego mroku rozmowny nowojorski włóczęga ma „twarz ogorzałą od wiatru, pooraną brudami znużenia i rezygnacji”³⁶. Nieco inny typ tego rodzaju postaci można spotkać na ulicach Dublina, gdzie „na krążniku, przed domem kościelnego Jima Geary, siedział stary włóczęga, mamrocąc,

wysypując piasek i kamyki z wielkiego, brunatnozakerzonego, rozdziałionego buta”³⁷ lub w mroźny grudniowy dzień na ulicach Moskwy, gdzie „widać wielu żebraków. Zagadują przechodniów i występują z długimi tyradami. Jeden zaczyna cicho wyć, ilekroć mija go przechodzień”.³⁸ Opisany w powieści „Klatka”, która powstała zaledwie w kilka lat wydarzeniach sierpnia 1980 roku, nieludzki i pełen bestialskiej przemocy sposób w jaki młodzi ludzie traktują włóczęgę o nazwisku Zmyślony jest wyraźnym rewerssem przemocy symbolicznej w postaci „legalnej przemocy” oraz „dobrej przemocy”, propagowanej obecnie całodobowo przez wszędobylskie me(r)dia, a przede wszystkim drastycznym przeciwieństwem tego, co było przez długie wieki normą w krajach chrześcijańskiej Europy i urzeczywistniało się poprzez to, że „solidarność całej warstwy ludności z tymi, których nazwalibyśmy dziś drobnymi przestępcami – włóczęgami, fałszywymi żebrakami, naciągaczami, biednymi złodziejami, spekulantami i tandeciarzami – objawiała się ustawicznie: świadectwem tego jest opór wobec wobec rejestrów policyjnych, polowanie na szpicli”.³⁹

Niewątpliwie tytuł i treść powieści Zbigniewa Wilczyńskiego „Klatka”, jako utworu przesyconego opisami rozmaitych przejawów przemocy, dotyczy także tkwiącej w każdym z nas możliwości „wstydlwego przebudzenia się „zwierzęcia w człowieku”, które to zwierzę raczej należy trzymać w ukryciu i pod kluczem w KLATCE, bo przetrwało nieokiełznane obyczajowe reformy nowoczesności i wyszło z nich bez uszczerbku”.⁴⁰ Dlatego autor „Klatki” podzielał opinię noblisty Jamesa Joyce’a o tym, że „przemoc i pożądanie są tak naprawdę tym, czym oddycha literatura, a celem literatury jest poznanie”.⁴¹ Tak samo zgodziłby się z poglądem sformułowanym wspólnie w odpowiedzi na propagawę przez Ayn Rand (1905-1982) kult indywidualizmu, jaki cechuje dojrzały liberalny i pacyfistyczny kapitalizm, że „przemoc nie jest złośliwym konstruktem umysłu, widmem przeszłości. Realna przemoc nie jest też przygodna. Rodzi się ze społecznej niezgody, dysfunkcji, z gniewu”.⁴²

cdn.

¹ M. Foucault, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, przeł. z j. franc. Tadeusz Komendant, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2009, s. 64.

² Ibidem, s. 65.

³ Ibidem, s. 64.

⁴ J. Baudrillard, *Zbrodnia doskonała*, przeł. z j. franc. Sławomir Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008, s. 87.

⁵ Ibidem, s. 88.

⁶ Ibidem, s. 87-88.

⁷ Ibidem, s. 88.

⁸ A. Power, *Rozmowy z Jamesem Joyce'em*, przeł. z j. irl. Janusz Ruszkowski i Paweł Laskowicz, Wydawnictwo Czuły Barbarzyńca, Warszawa 2010, s. 55.

⁹ J. Joyce, *Finn's Hotel*, Edited and arranged by Danis Rose, Ithy Press, Dublin 2013; J. Joyce, *Hotel Finna*, przekład i postowie Jerzy Jarniewicz, Wydawnictwo WAB-Grupa Wydawnicza Foksal, Warszawa 2015, s. 16.

¹⁰ J. Baudrillard, *Pakt jasności. O inteligencji zła*, przeł. z j. franc. Sławomir Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2005, s. 112.

¹¹ Ibidem, s. 112.

¹² Ibidem, s. 113.

¹³ J. Jopek, *Wolałabym nie*, Seria Interpretacje, t. 73, wstęp Małgorzata Sugiera, Księgarnia Akademicka, Kraków 2015, s.164-165.

¹⁴ J. Jopek, *Tylko fragment. Dramaturgia Mieczysława Piotrowskiego*, Seria Interpretacje, t. 61, red. nauk. Małgorzata Sugiera, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012, s. 112; R. Barthes, *Fragmenty dyskursu miłosnego*, przeł. z języka franc. i posłowie Marek Bieńczyk, wstęp Michał Paweł Markowski, Wydawnictwo KR, Warszawa 1999, s. 85.

¹⁵ J. Baudrillard, *Zbrodnia doskonała*, przeł. z j. franc. Sławomir Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2008, s. 87.

¹⁶ W. Benjamin, *Dziennik moskiewski*, przeł. z j. niem. Bogdan Baran, przedmowa Gershom Scholem, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2012, s. 38.

¹⁷ Ibidem, s. 46-52.

¹⁸ J. Roth, *Hotel Savoy*, przeł. z j. niem. Izidor Berman, przedmowa Jarosław Skowroński, Wist, Łódź 2012, s. 5-6.

¹⁹ Ibidem, przedmowa Jarosława Skowrońskiego, s. xiv.

²⁰ A. Rand, *Źródło*, przeł. z j. ang. Iwona Michałowska-Gabrych, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2015, s. 43.

²¹ G. Orwell, *Rok 1984*, przeł. z j. ang. Tomasz Mirkowicz, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2017 s. 7.

²² Ibidem, s. 302.

²³ Z. Bauman, *Retrotopia. Jak rządzą nami przeszłość*, przeł. z j. ang. Karolina Lebek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018, s. 186-187.

²⁴ Ibidem, s. 209.

²⁵ MoK, *Literatura piękna. Zbigniew Wilczyński, Sen pod wiatr*, „Świat Książki-Dwutygodnik”, Warszawa, Wydawnictwo „Alfa”, 1989, 2(11), s. 9.

²⁶ M. Koprowski, *Debiut pod wiatr*, „Kalejdoskop-Informator kulturalny”, Miesięcznik, Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Miejskiego w Łodzi, 1989, 12(10), s. 39-40.

²⁷ B. Śliwowski, *Niespodziewana śmierć pedagoga resocjalizacji dr hab. Tadeusza Wacha, adiunkta KUL, 30 grudnia 2016*, <http://sliwowski-pedagog.blogspot.com/2016/12/niespodziewana-smierc-pedagoga.html>; dostęp: 30.08.2018.

²⁸ T. Wach, *Opowieść o zmasakrowanym włamywaczu*, „Nowe Książki-Miesięcznik krytyki literackiej i naukowej”, Polskie Towarzystwo Wydawców Książek, Warszawa, 1989, 50(5), s. 12-13.

²⁹ A. Rand, *Cnota egoizmu. Nowa koncepcja egoizmu*, przeł. z j. ang. Jerzy Łoziński, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2015, s. 130-131.

³⁰ Ibidem, s. 145.

³¹ M. Koprowski, *Debiut pod wiatr...op.cit.*, s. 39-40.

³² Ibidem, s. 39.

³³ A. Rand, *Cnota egoizmu...op.cit.*, s. 126-127.

³⁴ A. Rand, *Atlas zbuntowany*, przeł. z j. ang. Iwona Michałowska-Gabrych, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2015, s. 1-1178.

³⁵ Ibidem, s. 12.

³⁶ Ibidem, s. 16.

³⁷ J. Joyce, *Ulysses*, przeł. z j. ang. Maciej Słomczyński, Wydawnictwo Znak, Kraków 2013, s. 122.

³⁸ W. Benjamin, *Dziennik moskiewski...op.cit.*, s. 60.

³⁹ M. Foucault, *Nadzorować i karać...op.cit.*, s. 62.

⁴⁰ Z. Bauman, *Retrotopia...op.cit.*, s. 30-31.

⁴¹ A. Power, *Rozmowy z Jamesem Joyce'em...op.cit.*, s. 66, 63.

⁴² R. Szczerbakiewicz, *Wstęp*, w: *Powrót przemocy*, A. Stańczak, A. Gajowiak, B. Stokosa, B. Zając, M. Kostrzewa, B. Panek, B. Żarinarow (red.), UMCS – FHU Pandora, Lublin 2015, s. 8.

